

Cuprins

Introducere	7
O culoare nesigură De la origini până în anul 1000	13
O culoare de Curte Secolele XI–XIV	54
O culoare periculoasă Secolele XIV–XVI	91
O culoare secundară Secolele XVI–XIX	133
O culoare liniștitoare Secolele XIX–XXI	176
Bibliografie	213
Mulțumiri	221

INTRODUCERE

Îți place verdele? La această întrebare simplă răspunsurile sunt împărțite. În Europa, aproape 1 persoană din 6 are verdele drept culoare preferată, dar aproape 10% dintre europeni urăsc verdele sau gândesc că aduce ghinion. Verdele pare o culoare ambivalentă, poate chiar ambiguă. Pe de o parte, este simbol al vieții, al șansei și speranței; pe de altă parte, este asociat cu dezordinea, otrava, diavolul și toate creaturile sale.

În capitolele următoare, voi încerca să trasez istoria socială, culturală și simbolică îndelungată a verdelui în societățile europene, din Antichitatea greacă până în zilele noastre.

Multă vreme greu de fabricat și încă și mai greu de fixat, verdele nu este doar culoarea vegetației, ci și culoarea destinului. Instabil din punct de vedere chimic, atât în pictură, cât și în tehnica vopsirii, verdele a fost de-a lungul secolelor asociat cu tot ce este schimbător, versatil, efemer: copilăria, dragostea, speranța, norocul, jocul, hazardul, banii. Abia în romantism el a devenit culoarea naturii, apoi a libertății, sănătății, igienei, sportului și ecologiei. Povestea lui în Occident este legată de

inversarea valorilor. După ce a fost multă vreme discret, ne-
iubit sau respins, verdelui i se încredințează astăzi misiunea
imposibilă de a salva planeta.

Cartea de față este a treia dintr-o serie. Două lucrări
au precedat-o: *Bleu. Histoire d'une couleur* (2000) și *Noi-
re. Histoire d'une couleur* (2008), urmate de *Rouge. Histoire
d'une couleur* (2016)¹, după care urmează să apară un volum
consacrat galbenului. Ca și în cazul celorlalte cărți, planul
acestei lucrări este deliberat cronologic: o istorie a verdelui,
nu o enciclopedie a culorii verde, nici un studiu despre locul
verdelui doar în lumea contemporană. Este o carte de istorie
care prezintă verdele în timp și sub toate aspectele sale. Di-
feritele istorii ale unei culori, puține la număr, se limitează
prea des la perioadele cele mai recente și la mizele artistice,
ceea ce este foarte simplist. Istoria picturii este un lucru, pe
când istoria unor culori este altceva, mult mai vast.

Ca și celelalte trei lucrări, studiul aceasta nu este mo-
nografic decât în aparență. O culoare nu se înfățișează nici-
odată singură: ea nu își capătă sensul, nu „funcționează“ pe
deplin din punct de vedere social, artistic, simbolic decât
dacă este asociată cu una ori mai multe alte culori sau dacă
se opune lor. Din această cauză, nu poate fi luată în conside-
rare în mod izolat. A vorbi despre verde înseamnă neapărat
să vorbești despre albastru, roșu și chiar despre alb și negru.

Lucrările mele despre culori sunt pietrele unui edificiu
a cărui construcție mă preocupă de aproape o jumătate de
secol: istoria culorilor în societățile europene, din Antichi-
tatea clasică până în secolul al XIX-lea. Chiar dacă, așa cum
vei citi în paginile următoare, trebuie să mă întind dincolo
de aceste perioade, înainte și după ele, esențialul cercetărilor

¹ *Albastru, Negru și Roșu*, traduceri în limba română apărute la Editura
For You. (n.ed.)

mele se situează în această tranșă cronologică, deja foarte vastă. Mă limitez la societățile europene pentru că problemele culorii sunt întâi probleme sociale, consider eu. În calitate de istoric, nu sunt competent să vorbesc despre toată planeta și nu îmi place să fac o compilație de mâna a treia sau a patra a unor lucrări realizate de alți cercetători despre alte culturi decât cea europeană. Pentru a nu scrie prostii, pentru a nu fura sau a recopia cărțile altora, mă limitez la ceea ce cunosc și la ceea ce face obiectul seminarelor pe care le țin la École Pratique des Hautes Études de peste 30 de ani.

Să încerci să construiești istoria unor culori, chiar limitându-te la Europa, nu este deloc ușor! Este chiar o muncă deosebit de grea, de care istoricii, arheologii și istoricii artei (inclusiv cei ai picturii) au refuzat să se apuce până foarte recent. Dificultățile au fost și sunt numeroase și merită să le amintesc în introducerea prezentei cărți, întrucât ele fac parte în totalitate din subiectul ei și ne ajută să înțelegem motivele neștiinței noastre.

Aceste dificultăți pot fi grupate în trei categorii:

- **Dificultăți de ordin documentar:** noi nu vedem azi obiectele, imaginile, operele de artă și monumentele pe care secolele trecute ni le-au lăsat în culorile lor originare, ci așa cum le-a transformat timpul, iar distanța e adeseori imensă între starea lor inițială și starea lor actuală. Ce este de făcut? Trebuie să restaurăm, să regăsim cu orice preț culorile așa cum au fost ele la începuturi? Sau să admitem că munca timpului este un document istoric? Între altele, noi vedem aceste culori într-o lumină foarte diferită de aceea în care le-au cunoscut societățile anterioare. Făclia, lampa cu ulei, lumânarea de seu, lumânarea de ceară produc, fără îndoială, o lumină diferită de cea dată de electricitate. Dar care dintre noi își aduce aminte de asta când vizitează un muzeu sau o